

Vissza a kertbe?

Byung-Chul Han: *A föld dicsérete*. Ford. Zilahi Anna. Bp., Typotex, 2022. 158. old.

A tudományos munkák elvéve válnak szélesebb közönséget elérő sikerkönyvekké. A ritka kivételek pedig gyakran váltanak ki gyanakvással és irigységgel vegyes érdeklődést az akadémiai közegben. Talán e kettőségnek tudható be, miért nehéz tisztán látni ezeknek a munkáknak a valódi értékét, s nincs ez másként Byung-Chul Han munkásságával sem, amelyet évek óta kísér ez a kétkedő figyelem.

A Typotex Kiadónál megjelent fordítások a hazai olvasókat is recepciós kihívások elé állítják. A könyvészetileg és nyelvileg is igényes kiadványokat jó kézbe venni, rövid terjedelmükkel, feszes mondataikkal, szórványos hivatkozásaikkal rendkívül olvashatóak. Tulajdonképpen magával a formátummal Byung-Chul Han és kiadói valami olyasmire éreztek és játszanak rá, amelyet éppen maguk a művek elemeznek és kritizálnak; a könyvek könnyen, gyorsan fogyasztható, tetszetős kulturális termékek. És bár még csak a formátummal járunk, rögtön belecsöppenünk az ítéletalkotás ellentmondásaiba, a fenti megállapítás egyszerre lehet a bírálat és dicséret alapja, egy önellentmondás leleplezése vagy egy ügyes szerzői fogás kiemelése, szerzői szabadság vagy szabadosság, könnyed érdekesség vagy felületes érdektelenség. Ha a *Csillapító társadalom*, „mindent fogyaszthatóvá tesz”

(2021, 78. oldal), akkor a tudománynak is ilyené kell válnia?

Bizonyára arány- és céltévesztésnek tűnhet, ha egyetlen kötet recenzióját látszólag több kötet értékelése felé tereltem miközben a formátumnál időzöm. Ennek oka, hogy a szerző legnagyobb újítása maga a forma, a kötetek pedig inkább gondolati *remix*ek, semmint teljesen önálló alkotások. Nehéz eldönteni, hogy ez egy ártatlan intellektuális játék, egy nehéz téma több oldalról való kerülgetése, újabb és újabb szellemi nekirugaszkodások korunk társadalmi valóságának megragadására vagy fegyelmezett és kissé cinikus termelése a piaci sikert hozó köteteknek. Akárhogy is, a totális gyorsítás világának kritikája, az elmélyülést jelentő vertikális tudáshalmozás melletti kiállás, a nem tevés negatívitásának igenlése, esszékötetek önmaguk visszhangját visszaverő sorozatában kap hangot. Valóban – ahogy az *Erősz haldoklásában* olvashatjuk (2022, 40. oldal) – „az azonos kényelmes, végső soron komótos immanenciájának van keletje”?

A közelebből elemzendő munka sajátos helyet tölt be az esszékötetek, a filozófiai, társadalomtudományi elemzések sűrítvényeként felfogható sorozatban. Első megközelítésben ez a munka az a fajta kötet, amelyet nem tartalma, hanem szerzőjének neve tesz kiadhatóvá. Első olvasatban *A föld*

Bakos Áron (1988) – néprajzkutató, PhD, Néprajzi Múzeum, Budapest, Kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, aron.bakos@ubbcluj.ro

<https://doi.org/10.36373/em-2024-2-28>

dicsérete egy rendkívül vontatott, ömlengő munka, amely fürdik önmagában. Egyszóval lapos, mint a föld. De talán mégis kikekedik belőle valami.

A többi munkájához képest egyértelműen ez a kötet üti meg a legszemélyesebb hangot. A szerző folyamatosan jelen van a könyvben. Élettörténeti események épülnek be a szövegbe. Az értekezés átvált naplójegyzetekbe. Az idézetek személyes vonatkozásba kerülnek. A tudománnyal szemben előtérbe lép a művészet. A kritika helyett a romantika. A kötet földhöz ragadva szárnyal. Rilke, Hölderlin, Novalis uralja a hangulatát. A szöveget hosszú leírások, lírai betétek tagolják. A társadalmi valóság széles horizontja helyett pedig a szerző kis kertje tárul fel.

Az eddig érintett kötetek általában valaminek a hiányát állítják előtérbe. A fájdalomét, a negativitását, a szépét, a rítusét, a rejtettségét, az elmélyülését, a csendét. Ezzel szemben *A föld dicséretében* mindezzel kapcsolatban csak néhány elszórt utalás olvasható. A gazdagon illusztrált kötet ehelyett valami jelenlevőt ír meg. A kertet, a növényeket, a virágokat és a fákat. A nagy társadalmi problémák helyett ügye a kert. Mintha az absztrakciók formájában kifejezett hiányok e konkrét valóságon keresztül válnának pótolhatóvá. A világból hiányzó tartamot mintha a kert rejtené. A zártan ismétlődő cselekvések sorozata erre a világra nyit kaput. Ha van bármiféle cselekmény

vagy cselekvés a könyvben, az önkörösen önmagára mutatva próbál kivezetni a kiégés társadalmából.

A könyv nem találja a gyorsan fogyasztható, könnyen emészthető, a kényelmes szellemi eltelés filozófiáját. A természettel kapcsolatos tudásunk hiányával szembesít. Nem vádlón, nem tolakodón, mindössze a bemutatás eszközén keresztül. Ha átsiklunk ezeken a leírásokon, akkor a kötetből nem marad szinten semmi. Az explicit állítások kilúgozásával, aligha kapnánk két oldalnál hosszabb, bármi újat kínáló szöveget. Ha van bármiféle tartalom, akkor az a látszólag lényegtelené, amely a maga érdektelenségén keresztül tárhat fel valami mögöttet.

„Húzódjék vissza a barlangjába, és foglalkozzék kicsiny, istenáldotta ügyeivel... Az melegebb, tisztességesebb és egészségesebb.” Mintha a szerző Csehov Ivanovjának tanácsával felelne meg az égető társadalmi kérdéseinkre. Hogy a felelet mennyiben megnyugtató vagy elégséges az erősen vitatható. Hogy a forma mennyire találó vagy olvasmányos szintű. De hogy összességében egy sikerszerző felejtendő köteté vagy éppen a hiányokra megfelelő lassú tartam, giccsbe hajló romantikus szószaporítás vagy a visszavonulás csöndes forradalmának ajánlata? Talán a kettő nem is zárja ki egymást.

BAKOS ÁRON